

دانشگاه فرهنگیان
فصلنامه علمی تخصصی
پژوهش در آموزش مطالعات اجتماعی
دوره چهارم، شماره دوم، تابستان ۱۴۰۱

نقش داستان‌سرایی در یادگیری و علاقه‌مندی به محتوای درس هویت اجتماعی (مطالعه‌ای مبتنی بر روش اقدام پژوهی)

وحید دستیار^۱، زهرا مؤمن فر^۲

ارسال: ۱۴۰۰/۰۸/۱۴

پذیرش: ۱۴۰۱/۰۵/۲۶

چکیده

داستان‌سرایی موجب از بین رفتن موانع خلاقیت می‌گردد و قدرت حل مسئله را برای دانش‌آموزان فراهم می‌کند. هدف اصلی پژوهش آن بود که با بکارگیری یکی از روش‌های یادگیری فعال، یعنی داستان‌سرایی، یادگیری و علاقه‌مندی به مطالب درس هویت اجتماعی دانش‌آموزان را بهبود بخشد. بنابراین، پژوهش به دنبال پاسخ به این سؤال است که آیا می‌توان با استفاده از داستان‌سرایی، یادگیری و علاقه‌مندی دانش‌آموزان به محتوای درس هویت اجتماعی را بهبود بخشید؟ روش این تحقیق از نوع اقدام‌پژوهی (پژوهش در عمل) است. نمونه پژوهش متشکل از ۲۶ دانش‌آموز تجربی و ۲۸ دانش‌آموز ریاضی - فیزیک مدرسه علی ابن ابیطالب (ع) شهر فردیس (پایه دوازدهم) و ۷۰ معلم پایه دوازدهم استان البرز بود (گروه انسانی)، که به صورت تصادفی انتخاب شدند. در این پژوهش برای گردآوری اطلاعات از دو دسته شواهد استفاده شد. دسته اول شواهد شامل آزمون سنتی (تستی - تشریحی) از دانش‌آموزان و نظرسنجی از معلمان بود. و دسته دوم شواهد شامل داستان‌سرایی (از جمله ابزارهایی که یادگیری فعال را تقویت می‌کند) بود. نتایج شواهد اول حاکی از عملکرد ضعیف دانش‌آموزان (با میانگین نمره ۱۲) و همچنین علاقه‌مندی پایین آنها در درس مربوطه بود. اما

۱- دانشجوی دکتری جامعه‌شناسی، دانشگاه مازندران، بابلسر، ایران. دبیر علوم اجتماعی. (نویسنده مسئول). vdastyar95@gmail.com.

۲- دانشجوی دکتری مدیریت رفتار سازمانی، دانشگاه فردوسی مشهد و دانشگاه ورشو لهستان.

نتایج شواهد دوم نشان داد که استفاده از روش داستان‌سرایی منجر به بهبود میزان یادگیری (با میانگین نمره ۱۶) و افزایش علاقمندی دانش‌آموزان در درس مربوطه می‌شود.

واژگان کلیدی: اقدام پژوهی، داستان‌سرایی، یادگیری فعال، دانش‌آموزان، هویت اجتماعی.

مقدمه

امروزه در مباحث مربوط به یادگیری و آموزش، برخی از گزینه‌هایی که در گذشته مهم بودند، از اهمیت آنها کاسته شده است و مسائلی از جمله علاقه‌مندی، نگرش، یادگیری و روش‌های جدید و فعال تدریس از عوامل تأثیرگذار در آموزش تلقی می‌شوند (آراستی و همکاران، ۱۳۹۵: ۵). استفاده از روش‌های مفید و موثر در یادگیری و علاقه‌مندی به مطالب درسی همواره مورد توجه اکثر متخصصان، معلمان و دبیران آموزش و پرورش بوده است. از جمله روش‌هایی که می‌توان استفاده کرد، روش‌های یادگیری فعال (پوستر، بحث گروهی، ایفای نقش، معما، نمایش فیلم، حل مسئله، داستان‌سرایی، پازل و ...) است (همان). در این روش‌ها سعی می‌شود فراگیران بیشترین مشارکت را در فرآیند یادگیری داشته باشند (پیشگاهی و همکاران، ۱۳۸۸: ۲). همچنین در روش‌های یادگیری فعال، دانش‌آموزان نقش فعالی ایفا کرده و علاوه بر مشارکت با یکدیگر، کنترل این یادگیری را بدست می‌گیرند و در مواقع ضروری از معلم به عنوان یاری‌دهنده کمک می‌گیرند، که موجب لذت‌بخش‌تر شدن فرایند یادگیری برای دانش‌آموزان می‌شود (قبادی و پیری، ۱۳۹۳: ۹۷؛ همودا و تارلوچان^۱، ۲۰۱۵: ۱۱). رابسون^۲ برخی از مزایای یادگیری فعال را سطح بالای مشارکت، وسعت و عمق یادگیری، افزایش مهارت‌های ارتباطی و تجربه آنها در عمل می‌داند (رابسون، ۲۰۰۶: ۴). از جمله راهبردهای کری ویکاس^۳ در یادگیری فعال، شبیه‌سازی تجربه واقعی است، که این راهبرد در مقایسه با روش‌های منفعل یادگیری منجر به یادآوری ۹۰ درصد مطالب درسی یاد گرفته شده توسط دانش‌آموزان می‌شود (کری ویکاس، ۲۰۰۵: ۷). مخروط یادگیری کری ویکاس به صورت ذیل است.

1 -Hamouda & Tarlochan

2 -Robson

3 -Krivickas

شکل ۱: مخروط یادگیری کری ویکاس (همودا و تارلوچان، ۲۰۱۵: ۱۱).

در روش‌های منفعل یادگیری، یادگیرنده تنها ۵۰ درصد از آنچه که در محیط یادگیری می‌بیند و می‌شنود (۱۰ درصد از آنچه را می‌خواند، ۲۰ درصد از آنچه را که می‌شنود و ۳۰ درصد از آنچه را که می‌بیند) به یاد می‌آورد. این موارد در قالب نقش منفعل یادگیرنده در این هرم بیان شده است. ولی در راهبردهای فعال که یادگیرنده به طور فعالی در یادگیری مشارکت دارد، ۷۰ درصد از آنچه را که می‌گوید و ۹۰ درصد از آنچه را که هم می‌گوید و هم انجام می‌دهد به یاد می‌آورد (مشارکت در بحث، ارائه سخنرانی، اجرای یک نمایش دراماتیک، شبیه‌سازی تجربه واقعی و اجرای واقعی یک عمل). داستان‌سرایی از جمله ابزارهایی است که یادگیری فعال را تقویت می‌کند.

داستان نوعی روایت خواندنی یا قابل شنیدنی است که در آن روند ارتباط و تعامل یک شخصیت با موضوعی بر پایه هدف، دیدگاه، تحلیل و نتیجه مورد نظر نویسنده یا داستان بیان می‌گردد (همتی، ۱۳۸۹: ۴) و روشی ارزشمند برای کمک به رشد فکری فرد است و راهی برای ارضای نیازهای روحی و روانی او قلمداد می‌گردد (جمال‌زاده، ۱۳۹۱: ۶). داستان‌سرایی موجب از بین رفتن موانع خلاقیت می‌گردد و قدرت حل مساله را با روند لذت‌بخش برای دانش‌آموزان فراهم می‌کند (رادبخش و همکاران، ۱۳۹۲: ۱۷۹). در داستان‌سرایی با گنجاندن مطالب علمی در قالب داستان می‌توان دانش‌آموزان را نسبت به مطالب درسی علاقه‌مند کرده و در نهایت حس کنجکاوی آنها

را برانگیخت. از جمله تحقیقاتی که در این زمینه انجام شده، پژوهش مویترا^۱ (۲۰۱۴) تحت عنوان «داستان‌سرایی به عنوان ابزاری برای یادگیری فعال دانش‌آموزان در درس ژنتیک» می‌باشد. در پژوهش مذکور، محقق در شش مرحله توانسته است آنچه را که از لحاظ آموزشی دانش‌آموزان باید یاد می‌گرفتند را در قالب داستان به آنها ارائه کند. (۱) **خلق یک داستان مناسب:** در این مرحله می‌توان با استفاده از داستان‌های مشهور که دانش‌آموزان با آن و نقش‌آفرینان اصلی آن آشنایی دارند، و یا داستانی که محتوای علمی دارد را برگزید. لذا نوشتن یک داستان مبتنی بر یک موضوع علمی خاص می‌تواند منبع خوبی برای داستان موردنظر باشد. (۲) **تعیین اهداف و موضوعات یادگیری:** در این مرحله باید مشخص شود که دانش‌آموزان چه محتوای فکری و علمی را باید از داستان یاد بگیرند، لذا در این مرحله به تعیین اهداف و موضوعات موردنظر برای یادگیری پرداخته می‌شود. (۳) **ایجاد چارچوب روایی (چارچوبی برای روایت کردن داستان):** پس از تعیین اهداف داستان باید داستان موردنظر را ساخته و چارچوبی مناسب برای روایت کردن آن انتخاب نمود. این چارچوب می‌تواند روایت‌کننده اعمال و رفتار یک فرد باشد. (۴) **افزودن محتوای علمی و آموزشی:** در این مرحله باید براساس اهداف یادگیری، محتوای علمی و آموزشی را که یادگیرنده (دانش‌آموز) انتظار می‌رود یاد بگیرد در داستان گنجانند. (۵) **افزودن محتوای بصری و لینک‌های آموزشی:** در این مرحله برای مشارکت دادن بیشتر دانش‌آموزان در داستان، می‌توان از محتوای چندرسانه‌ای مانند یک عکس، لینک مربوط به یک فیلم و یا دیگر منابع اطلاعاتی (مانند مقاله علمی) استفاده کرد. (۶) **آزمون داستان در کلاس درس:** در این مرحله با استفاده از پرسش و پاسخ به بررسی این موضوع پرداخته می‌شود که داستان تا چه اندازه از لحاظ کیفیت توانسته آنچه را که مدنظر نویسنده بوده است را انتقال دهد (بررسی کیفیت داستان با استفاده از پرسش‌های استخراج شده از متن داستان) (مویترا، ۲۰۱۴: ۴-۱).

پیرامون موضوع مربوطه تحقیقات نسبتاً مشابهی انجام شده از جمله، داداش‌زاده و پیرخائفی (۱۳۹۴) در پژوهشی نشان دادند که قصه‌گویی روش مفید و موثری در بالا

بردن هوش اجتماعی دانش‌آموزان بوده است و معلمان می‌توانند در محیط‌های آموزشی از آن استفاده کنند. پاک نظر و پاک نظر (۱۳۹۷) در پژوهشی نشان دادند که استفاده از داستان‌گویی در تدریس مباحث ریاضی، منجر به کاهش استرس، ایجاد نشاط و شوق در حین تدریس و بالا بردن تمرکز دانش‌آموزان می‌شود و این عوامل خود منجر به افزایش قدرت یادگیری مفهوم ریاضی موردنظر می‌گردد. آراستی و همکاران (۱۳۹۵) در پژوهشی نشان دادند که آموزش کارآفرینی با روش داستان‌سرایی موجب نگرش کارآفرینانه دانش‌آموزان و همچنین تقویت ابعاد آن شامل گرایش به موفقیت، خلاقیت، کنترل دورنی و عزت نفس می‌شود. صباغیان (۱۳۸۶) در پژوهش خود نشان داد که داستان‌ها در رشد روانی، عاطفی و اجتماعی دانش‌آموزان اثرگذارند. عباس‌زاده و صالح مجتهد (۱۳۹۴) در پژوهش خود نشان دادند که داستان‌سرایی بر عزت نفس دانش‌آموزان موثر است.

مویترا (۲۰۱۴) تحت عنوان «داستان‌سرایی به عنوان ابزاری برای یادگیری فعال دانش‌آموزان در درس ژنتیک»، نویسنده به ساخت داستان خویش در شش مرحله پرداخته است. فارغ از آراء و دیدگاه نظریه‌پردازان و فیلسوفان بزرگ در ارتباط با یادگیری رفتارهای اجتماعی، اهمیت جامعه‌پذیری (دورکیم)، انسان اجتماعی (گیدنز)، یادگیری اجتماعی (بندورا)، کنش اجتماعی (مید و بلومر)، جهان اجتماعی (پارسونز و والرشتاین)، پیوند اجتماعی (هیرشی) و ... که همگی به اهمیت یادگیری رفتارهای منطبق با جامعه سخن رانده‌اند، و با نگاهی اجمالی به مطالب و موضوعات گنجانده شده در درس هویت اجتماعی، می‌توان به چند مورد از اهداف یادگیری و تدریس اشاره کرد، از جمله: علاقه‌مند کردن دانش‌آموزان در یادگیری دروسی (از جمله هویت اجتماعی) که از لحاظ اهمیت کنکوری در درجه پایینی بوده، اما از لحاظ اجتماعی در زندگی واقعی جزء اولویت‌ها می‌باشد، درگیر کردن آنها در فرایند یادگیری، ایجاد انگیزه برای یادگیری مطالب درسی و یادگیری مطالب درسی به صورت کاربردی و ملموس. اما، هدف اصلی پژوهش آن است که با بکارگیری یکی از روش‌های یادگیری فعال، یعنی داستان‌سرایی، یادگیری و علاقه‌مندی به مطالب درس هویت اجتماعی دانش‌آموزان را بهبود ببخشد.

سؤالات پژوهش

پس از چندین بار نارضایتی از دانش‌آموزان به دلیل غیبت بالا، مشارکت ضعیف در کلاس درس، جوابگویی ضعیف به سؤالات و عدم انجام تکالیف در سه درس اول هویت اجتماعی، این سؤال در ذهن نویسنده (معلم دانش‌آموزان پایه دوازدهم) شکل گرفت که دلیل چه می‌تواند باشد؟ لذا تصمیم بر آن گرفت که علت این مسائل از دانش‌آموزان پرسیده شود. برخی از دانش‌آموزان یا مشارکت‌کنندگان به این شکل پاسخ دادند: این درس به درد من نمی‌خورد (مشارکت‌کننده ۱)، من همیشه با چنین درس‌هایی مشکل داشتم (مشارکت‌کننده ۲)، مطالب این درس گنگ و نامفهوم‌اند (مشارکت‌کننده ۳)، من وقتم را برای این کتاب صرف نمی‌کنم و به جای آن ترجیح می‌دهم منابع مهم کنکور را بخوانم (مشارکت‌کننده ۴)، از حفظ کردن مطالب درس‌های حفظیاتی بیزارم (مشارکت‌کننده ۵)، این کتاب در رشته ما کارایی چندانی ندارد (مشارکت‌کننده ۶). پس از دریافت چنین بازخوردی، نویسنده (معلم) تصمیم گرفت که از دیگر معلمان این پایه تحصیلی (پایه دوازدهم تجربی و ریاضی - فیزیک) نیز بپرسد که آیا دانش‌آموزان نسبت به درس هویت اجتماعی چنین تفکراتی را دارند یا خیر؟. لذا با استفاده از یک نظرسنجی اینترنتی سوالاتی به شرح زیر از آنها پرسیده شد.

به نظر شما دانش‌آموزان پایه دوازدهم رشته‌های ریاضی - فیزیک و علوم تجربی کدام درس را کم‌اهمیت‌تر از بقیه دروس تلقی می‌کنند؟
 به نظر شما دانش‌آموزان پایه دوازدهم رشته‌های ریاضی - فیزیک و علوم تجربی چقدر به یادگیری مطالب درس هویت اجتماعی اهمیت می‌دهند؟
 و سؤال اصلی پژوهش این است که، به نظر شما، داستان‌سرایی، یادگیری و علاقه‌مندی دانش‌آموزان به محتوای درس هویت اجتماعی را بهبود می‌بخشد؟

روش‌شناسی پژوهش

روش این تحقیق از نوع اقدام‌پژوهی^۱ (بکارگیری یکی از روش‌های یادگیری فعال تحت عنوان داستان‌سرایی) است. اقدام‌پژوهی به معنای پژوهش در عمل است که افراد محقق برای تغییر وضعیت نامطلوب و رسیدن به وضعیت نسبتاً مطلوب بکار می‌گیرد.

در این پژوهش برای گردآوری اطلاعات از دو دسته شواهد استفاده شده است. دسته اول شواهد شامل الف) آزمون سنتی (تستی - تشریحی) از دانش‌آموزان پایه دوازدهم مدرسه علی ابن ابیطالب (ع) شهر فردیس و ب) نظرسنجی از معلمان پایه دوازدهم استان البرز بود (گروه انسانی)، که به صورت تصادفی انتخاب شدند. و دسته دوم شواهد شامل داستان‌سرایی (از جمله ابزارهایی است که یادگیری فعال را تقویت می‌کند) است. **الف) آزمون سنتی (به صورت پرسش‌های تستی و تشریحی):** از دانش‌آموزان تجربی (۲۶ نفر) و ریاضی - فیزیک (۲۸ نفر) خواسته شد که پس از مطالعه دقیق کتاب هویت اجتماعی، در آزمون شرکت کرده و به سؤالات زیر پاسخ دهند.

(پیامدهای کنش نیستند، که لازم باشد کنشگری آنها را انجام دهد و این پیامدها هستند)، (پاسخ مناسب به کنش افراد در صورتی امکان‌پذیر است که کنش او را دربیابیم)، (پیروزی در تیم فوتبال و دست دادن به هنگام دیدار دوستان، به ترتیب و است)، ارزش‌ها و هنجارهای اجتماعی از طریق تحقق و تداوم می‌یابند، (در نخستین برخورد در یک شهر ابتدا را مشاهده می‌کنید و آنچه به تدریج می‌آموزید است)، (خرده فرهنگ صنف طلافروشان و احتکاران، به ترتیب خرده فرهنگ است)، (پرسش از چرایی انجام یک کار از کنشگر، به کدام ویژگی کنش مربوط است؟)، (کدامیک از موارد کنش اجتماعی محسوب نمی‌شود؟ الف. رعایت قوانین راهنمایی و رانندگی در شب بدون حضور دیگران ب. تفکر درباره وجود خداوند ج. راه رفتن در خیابان د. رعایت قوانین راهنمایی و رانندگی در حضور دیگران)، (پدیده‌های چون امنیت و احوال‌پرسی از دیگران به ترتیب و محسوب می‌شود)، (کدام گزینه غلط است؟ الف. اگر کنش اجتماعی نباشد، هیچ هنجاری شکل نمی‌گیرد. ب. ارزش‌های اجتماعی آن دسته از پدیده‌های مطلوب هستند که مورد پذیرش‌اند و افراد یک جامعه به آنها گرایش دارند. ج. کنش‌هایی که بدون حضور و به دور از چشم دیگران انجام می‌گیرند، کنش اجتماعی محسوب نمی‌شوند. د. پدیده‌های اجتماعی با کنش‌های اجتماعی ما به وجود می‌آیند، ولی خود بر کنش اجتماعی ما تأثیر می‌گذارند).

(کدام گزینه در ارتباط با تصویر روبرو صحیح‌تر است؟)

الف) خرده فرهنگ

ب) فرهنگ عمومی

ج) ضدفرهنگ

د) فرهنگ قومی

(جامعه و فرهنگ پدید می‌آیند. این پدیده‌ها پس از آنکه با کنش‌های انسان‌ها تحقق پیدا کردند، پیامدهایی را به دنبال می‌آورند که)

ب) نظرسنجی از معلمان (با استفاده از پرسشنامه چندسؤالی): از معلمان خواسته شد که به سوالات پرسیده شده از آن‌ها پاسخ دهند. در این نظرسنجی ۷۰ معلم پایه دوازدهم تجربی و ریاضی - فیزیک استان البرز شرکت کردند که ۲۱ نفر (۳۰ درصد) از آنان مرد و ۴۹ نفرشان (۷۰ درصد) زن بودند. بیش از ۸۴ درصدشان بیشتر از ۳ سال سابقه کار داشتند و میانگین سابقه کار آنها ۱۹ سال بود. و در این میان ۴۴ درصد (۳۱ نفر) از آنان کتاب هویت اجتماعی را تدریس می‌کردند.

ج) داستان‌سرایی: در داستان‌سرایی با گنجاندن مطالب علمی در قالب داستان می‌توان دانش‌آموزان را نسبت به مطالب درسی علاقه‌مند کرده و در نهایت حس کنجکاوی آنها را برانگیخت. بنابراین، با بررسی‌های انجام شده، نویسنده به این نتیجه می‌رسد که روش داستان‌سرایی به عنوان روشی جدید و موقتی می‌تواند برای ارائه مطالب درسی به دانش‌آموزان در افزایش یادگیری و علاقه‌مندی آنان مورد آزمایش قرار گیرد. در این تحقیق با الگو گرفتن از پژوهش مویترا (۲۰۱۴) تحت عنوان «داستان‌سرایی به عنوان ابزاری برای یادگیری فعال دانش‌آموزان در درس ژنتیک»، نویسنده به ساخت داستان خویش در شش مرحله پرداخته است. به این صورت که محقق در شش مرحله توانسته است آنچه را که از لحاظ آموزشی دانش‌آموزان باید یاد می‌گرفتند را در قالب داستان به آنها ارائه کند. (۱) خلق یک داستان مناسب، (۲) تعیین اهداف و موضوعات یادگیری، (۳) ایجاد چارچوب روایی (چارچوبی برای روایت کردن داستان)، (۴) افزودن محتوای علمی و آموزشی، (۵) افزودن محتواهای بصری و لینک‌های آموزشی و (۶) آزمون داستان در کلاس درس.

ارائه داستان:

در سفرم به بابلسر

«محل سکونت‌م شهر یاسوج است. اگر بخواهم شهر یاسوج را توصیف کنم، باید بگویم مردم این شهر با زبان لری صحبت می‌کنند و این شهر، شهری سنتی است که هنوز دارای آداب و رسوم‌های خاص خود هست. مثلاً یکی از آداب آن‌ها در عروسی‌ها این است که دهل و سرنا دارند و با ملودی آن می‌رقصند. رقص زنان با لباس‌های خاصی

است و مردان با لباس خاص لری چوب بازی می‌کنند (برای دیدن این رقص‌ها^۱ بر روی لینک‌های زیر کلیک کنید^۲). یک روز قصد داشتیم به شهر بابلسر سفر کنم و یکی از این لباس‌ها را به عنوان هدیه برای دوستم در شهر بابلسر ببرم (دانشجوی دکتری دانشگاه مازندران در شهر بابلسر بودم و در رشته جامعه‌شناسی مشغول به تحصیل و هدفم آن بود که در این رشته فارغ‌التحصیل شوم). آن روز رسید و ساعت ۵:۳۵ صبح که شد من بلند شدم و وضو گرفتم که نماز بخوانم، بعد از تمام کردن نماز، صبحانه را آماده کردم. در حال میل کردن صبحانه بودم که یکدفعه مادرم از خواب بیدار و وارد آشپزخانه شد. در این حال من سفره را مرتب‌تر و به مادرم تعارف کردم که صبحانه بسیار لذیذی آماده کرده‌ام، بفرمایید میل کنید. با مادرم صبحانه را صرف کردم و بعد مسواک زدم، لباس‌های مخصوص سفر خود را پوشیدم، کیف سفر را برداشتم، از پدر و مادر خود خداحافظی و خانه را ترک کردم. با اینکه می‌توانستم با پرواز یاسوج-تهران، به تهران بروم و از آنجا با اتوبوس به شهر بابلسر سفر کنم، اما قصد داشتم از شهر یاسوج تا شیراز را با اتوبوس بروم، از شهر شیراز تا شهر ساری را با هواپیما و از ساری تا شهر بابلسر را با تاکسی بروم. در اتوبوس هوا بسیار گرم بود و به همین خاطر بلند شدم و شیشه پنجره اتوبوس را باز کردم. وقتی به فرودگاه شیراز رسیدم، بخاطر اپیدمی کرونا ویروس، اجازه ندادند کسی بدون ماسک سوار هواپیما شود و همه افراد را یکی یکی چک کردند. غذایی سنتی (کَلگ) که مادرم در کیف گذاشته بود را در هواپیما و بدون تعارف به کنار دستی خود میل کردم. بعد از میل کردن غذا شروع کردم و به آرامی کتاب «تو نمی‌توانی روزم را خراب کنی» را مطالعه کردم. بعد از تحویل گرفتن بار در فرودگاه ساری، یکی از مسافران، کیف مخصوص هدیه من را (که لباس‌های محلی در آن بود) دزدید و پلیس فرودگاه را در جریان گذاشتم تا اینکه با تلاش‌های زیاد و مستمر بعد از دو روز دزد را پیدا کردند و من به لباس‌های سنتی خود دست یافتم و آنها را به دوست خود هدیه دادم».

در پایان داستان، سؤالاتی از متن داستان براساس محتوای کتاب درسی (سه درس اول کتاب هویت اجتماعی) طراحی و از دانش‌آموزان خواسته می‌شود که پس از مطالعه

1-<https://www.aparat.com>.

2-<https://www.aparat.com>.

دقیق داستان به آنها پاسخ دهند. که سوالات به این شرح هستند: (کنش‌های فردی را مشخص کنید؟)، (کنش‌های آگاهانه کدام‌اند؟)، (کنش‌های ارادی کدام‌اند؟)، (کنش‌های هدف دار کدام‌اند؟)، (کنشگر کیست؟)، (پیامدهای ارادی چند نمونه از کنش‌های وحید را نام ببرید.)، (پیامدهای غیرارادی چند نمونه از کنش‌های وحید را نام ببرید.)، (پدیده‌های اجتماعی را نام ببرید.)، (کنش‌های اجتماعی را نام ببرید.)، (هنجارهای اجتماعی کدام‌اند؟)، (ارزش‌های اجتماعی کدام‌اند؟)، (مصادیق فرهنگی کدام‌اند؟)، (فرهنگ عمومی را در چه چیزهایی می‌بینید؟)، (خرده‌فرهنگ را در چه چیزهایی می‌بینید؟)، (خرده‌فرهنگ‌های موافق را در چه چیزهایی می‌بینید؟)، (ضد فرهنگ را در چه چیزهایی می‌بینید؟) و (بر اساس داستان فوق چند نمونه از فرصت‌ها و محدودیت‌های جهان اجتماعی را نام ببرید).

یافته‌های پژوهش

یافته‌های شواهد ۱

تجزیه و تحلیل و تفسیر داده‌های جمع‌آوری شده از آزمون سنتی (به صورت پرسش‌های تستی و تشریحی).

جدول ۱: دسته‌بندی نمرات دانش‌آموزان در آزمون تستی - تشریحی.

کل دانش‌آموزان		رشته ریاضی - فیزیک		رشته تجربی	
تعداد (درصد)	دسته‌بندی نمرات	تعداد (درصد)	دسته‌بندی نمرات	تعداد (درصد)	دسته‌بندی نمرات
۱۳ (۳۱/۰)	نمره بین ۵ تا ۱۰	۵ (۲۳/۸)	نمره بین ۵ تا ۱۰	۸ (۳۸/۱)	نمره بین ۵ تا ۱۰
۲۲ (۵۲/۴)	نمره بین ۱۱ تا ۱۵	۱۱ (۵۲/۴)	نمره بین ۱۱ تا ۱۵	۱۱ (۵۲/۴)	نمره بین ۱۱ تا ۱۵
۷ (۱۶/۷)	نمره بین ۱۶ تا ۲۰	۵ (۲۳/۸)	نمره بین ۱۶ تا ۲۰	۲ (۹/۵)	نمره بین ۱۶ تا ۲۰
۱۲/۰۷	میانگین نمرات	۱۲/۵۷	میانگین نمرات	۱۱/۵۷	میانگین نمرات

با توجه به جدول یک، ۳۱ درصد (۱۳ نفر) از دانش‌آموزان نمره‌ی بین ۵ تا ۱۰ گرفته‌اند (تقریباً یک سوم)، ۵۲/۴ درصد (۲۲ نفر) نمره‌ی بین ۱۱ تا ۱۵ و تنها ۱۶/۷ درصد (۷ نفر) از آنان نمره بالاتر ۱۵ گرفته‌اند. همانطور که نشان داده شده است ۸۳ درصد از دانش‌آموزان نمره آنها پایین‌تر-مساوی ۱۵ است، که این نشان از عملکرد نسبتاً ضعیف آنها در پاسخگویی به سوالات کتاب هویت اجتماعی است. حتی غیبت ۱۲ نفر از

دانش‌آموزان (غیبت ۵ دانش‌آموز تجربی و ۷ دانش‌آموز رشته ریاضی - فیزیک) در آزمون سنتی را (به جدول شماره ۴ رجوع شود) می‌توان در علاقه‌مندی ضعیف آن‌ها با این درس دانست و بیان کرد که یادگیری این درس برای آنها از اولویت چندانی برخوردار نیست.

تجزیه و تحلیل و تفسیر داده‌های جمع‌آوری شده از نظرسنجی معلمان.

برای انجام این نظرسنجی، سؤالاتی از آنها پرسیده شده که به این صورت پاسخ دادند: پاسخ آنها به سوال (به نظر شما دانش‌آموزان پایه دوازدهم رشته‌های ریاضی - فیزیک و علوم تجربی کدام درس را کم‌اهمیت‌تر از بقیه دروس تلقی می‌کنند؟) این بود که ۴۳ و ۳۱ درصدشان به ترتیب اظهار داشتند، دانش‌آموزان دروس «هویت اجتماعی» و «مدیریت خانواده و سبک زندگی» کم‌اهمیت‌تر از بقیه دروس می‌دانند. در سؤال بعدی از آنها پرسیده شد که، کدام یک از گزینه‌های زیر را بهترین دلیل برای انتخاب جواب سوال «به نظر شما دانش‌آموزان پایه دوازدهم رشته‌های ریاضی - فیزیک و علوم تجربی کدام درس را کم‌اهمیت‌تر از بقیه دروس تلقی می‌کنند؟» می‌دانید؟، که اذعان داشتند دانش‌آموزان، درس «هویت اجتماعی» و «مدیریت خانواده و سبک زندگی» را به دلیل کم‌اهمیت بودن این دروس در کنکور (۵۷/۱ درصد) و عدم علاقه‌مندی دانش‌آموزان به دروس مربوطه (۳۲/۹ درصد) از دیگر دروس کم‌اهمیت‌تر می‌دانند.

جدول ۲: توزیع فراوانی معلمان برحسب دلیل کم‌اهمیت بودن دروس مربوطه.

گزینه	فراوانی	درصد
گزینه ۱: عدم علاقه‌مندی دانش‌آموز به درس مربوطه	۲۳	۳۲/۹
گزینه ۲: روش‌های نامناسب تدریس در درس مربوطه	۶	۸/۶
گزینه ۳: به دلیل کم‌اهمیت بودن درس مربوطه در کنکور	۴۰	۵۷/۱
گزینه ۴: بی‌توجهی نظام آموزش به درس مربوطه	۱۷	۲۴/۳
گزینه ۵: ناآگاهی دانش‌آموزان نسبت به اهمیت درس مربوطه	۱۳	۱۸/۶
کل پاسخ‌دهندگان	۷۰	۱۰۰/۰

و پاسخ آنها به سؤال (به نظر شما دانش‌آموزان پایه دوازدهم رشته‌های ریاضی - فیزیک و علوم تجربی چقدر به یادگیری مطالب درس هویت اجتماعی اهمیت می‌دهند؟) این بود که ۶۹ درصدشان (۴۸ نفر) اظهار داشته‌اند، دانش‌آموزان، خیلی کم و کم به یادگیری مطالب درس هویت اجتماعی اهمیت می‌دهند. و در سوال آخری که

از آنها پرسیده شده، کدام یک از گزینه‌های زیر را بهترین دلیل برای انتخاب جواب سوال «به نظر شما دانش‌آموزان پایه دوازدهم رشته‌های ریاضی - فیزیک و علوم تجربی چقدر به یادگیری مطالب درس هویت اجتماعی اهمیت می‌دهند؟» می‌دانید؟، به صورت زیر در جدول ۳ پاسخ دادند.

جدول ۳: توزیع فراوانی معلمان برحسب کم‌اهمیت بودن درس هویت اجتماعی برای دانش‌آموزان.

درصد	فراوانی	گزینه
۲۹/۴	۲۰	گزینه ۱: عدم علاقه‌مندی دانش‌آموز به درس مربوطه
۷/۴	۵	گزینه ۲: روش‌های نامناسب تدریس در درس مربوطه
۵۵/۹	۳۸	گزینه ۳: به دلیل کم‌اهمیت بودن درس مربوطه در کنکور
۲۷/۹	۱۹	گزینه ۴: بی‌توجهی نظام آموزش به درس مربوطه
۲۷/۹	۱۹	گزینه ۵: ناآگاهی دانش‌آموزان نسبت به اهمیت درس مربوطه
۱۰۰/۰	۷۰	کل پاسخ‌دهندگان

از آنجایی که این تحقیق به تنهایی نمی‌تواند موجب شود که این درس جزء منابع کنکور دانش‌آموزان قرار بگیرد، لذا در پی یافتن راهی بود که یادگیری و علاقه‌مندی دانش‌آموزان نسبت به این درس را بهبود ببخشد. بنابراین، این پژوهش به دنبال این است که آیا می‌توان با استفاده از روش‌های یادگیری فعال مانند داستان‌سرایی (انتخاب راه جدید موقتی)، یادگیری و علاقه‌مندی به درس هویت اجتماعی را در بین دانش‌آموزان بهبود ببخشد. استفاده از روش‌های موثر در یادگیری و علاقه‌مندی به مطالب درسی همواره مورد توجه اکثر معلمان و دبیران آموزش و پرورش بوده است. از جمله روش‌هایی که می‌توان استفاده کرد، روش یادگیری فعال (پوستر، بحث گروهی، ایفای نقش، معما، نمایش فیلم، حل مسئله، داستان‌سرایی، پازل و ...) است.

یافته‌های شواهد ۲

این یافته‌ها حاصل پاسخگویی دانش‌آموزان به سؤالات مطرح شده در داستان است که با نمره آزمون سنتی (تستی - تشریحی) مورد مقایسه قرار گرفته است. جدول ۴: مقایسه نمرات دانش‌آموزان براساس نمره سنتی (تستی - تشریحی) و داستان.

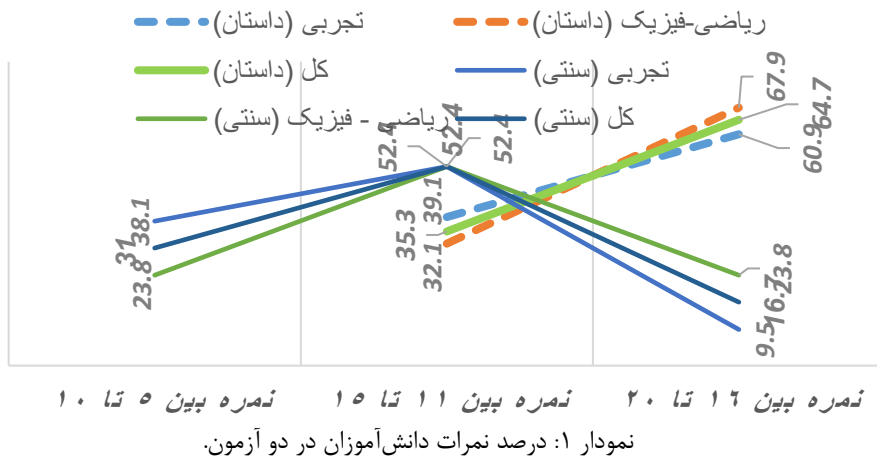
رشته علوم تجربی		رشته ریاضی - فیزیک	
نمره آزمون	نمره تستی-تشریحی	نمره آزمون	نمره تستی-تشریحی
۱	۱۵	۱	۱۱
۱۹	۱۶	۱۶	۱۶

۱۷	۱۷	۲	۱۶	۸	۲
۱۵	۱۰	۳	۱۶	۱۷	۳
۱۶	۱۷	۴	۱۸	۱۲	۴
۱۷	۱۴	۵	۱۸	۱۲	۵
۱۵	۱۵	۶	۱۷	۸	۶
۱۶	۱۱	۷	۱۵	۱۰	۷
۱۵	۷	۸	۱۴	۶	۸
۱۴	۵	۹	۱۵	۱۷	۹
۱۷	۱۱	۱۰	۱۸	۱۵	۱۰
۱۸	۱۷	۱۱	۱۴	۸	۱۱
۲۰	۱۸	۱۲	۱۳	۸	۱۲
۱۵	۸	۱۳	۱۷	۱۲	۱۳
۱۷	۱۵	۱۴	۱۷	۱۲	۱۴
۱۶	۱۱	۱۵	۱۶	۱۲	۱۵
۱۷	۱۵	۱۶	۱۳	۹	۱۶
۱۵	۱۷	۱۷	۱۸	۱۵	۱۷
۱۷	۱۴	۱۸	۱۵	۱۲	۱۸
۱۷	۱۱	۱۹	۱۶	۱۲	۱۹
۱۶	۱۱	۲۰	۱۸	۱۵	۲۰
۱۵	۹	۲۱	۱۷	غیبت	۲۱
۱۷	غیبت	۲۲	غیبت	غیبت	۲۲
۱۶	غیبت	۲۳	غیبت	غیبت	۲۳
۱۷	غیبت	۲۴	غیبت	غیبت	۲۴
۱۵	غیبت	۲۵	۱۵	غیبت	۲۵
۱۴	غیبت	۲۶	۱۴	۸	۲۶
۱۷	غیبت	۲۷			
۱۷	غیبت	۲۸			

از جدول فوق (جدول ۴) دسته‌بندی زیر منتج شده است. در این دسته‌بندی، نمره دانش‌آموزان هر رشته در سه دسته تقسیم شده است و میانگین نمرات نیز گزارش شده است.

جدول ۵: مقایسه نمرات دانش‌آموزان در دو آزمون.

کل دانش‌آموزان	رشته ریاضی - فیزیک	رشته تجربی	روش‌ها	دسته‌بندی نمرات
۳۱/۰۱۳	۵ (۲۳/۸)	۸ (۳۸/۱)	آزمون سنتی	نمره بین ۵ تا ۱۰
-	-	-	آزمون داستان	
۲۲ (۵۲/۴)	۱۱ (۵۲/۴)	۱۱ (۵۲/۴)	آزمون سنتی	نمره بین ۱۱ تا ۱۵
۱۸ (۳۵/۳)	۹ (۳۲/۱)	۹ (۳۹/۱)	آزمون داستان	
۷ (۱۶/۷)	۵ (۲۳/۸)	۲ (۹/۵)	آزمون سنتی	نمره بین ۱۶ تا ۲۰
۳۳ (۶۴/۷)	۱۹ (۶۷/۹)	۱۴ (۶۰/۹)	آزمون داستان	
۱۲/۰۷	۱۲/۵۷	۱۱/۵۷	آزمون سنتی	میانگین نمرات
۱۶/۱۳	۱۶/۲۱	۱۶/۰۴	آزمون داستان	

بحث و نتیجه‌گیری

در این پژوهش محقق با مشاهده و تجربه اتفاقات پیرامون کلاس درس و دانش‌آموزان به وجود موضوعی پی برد. او با استفاده از آراء و نظر دانش‌آموزان متوجه شد که آن‌ها به دلایلی به درس هویت اجتماعی اهمیت و توجه کمتری نسبت به سایر دروس نشان دادند. وی برای اثبات این فرضیه با استفاده از دو دسته شواهد به گردآوری اطلاعات پرداخت. در مشاهدات دسته اول با استفاده از آزمون تستی - تشریحی

مشخص شد که دانش‌آموزان مطالب را به خوبی یاد نمی‌گیرند و نمرات ضعیفی در این درس کسب کردند. به‌علاوه آن‌ها در روند تدریس و کلاس درس مشارکت ضعیفی داشتند. پس از بدست آمدن این نتایج (آزمون تستی - تشریحی) میانگین نمرات دانش‌آموزان ۱۲/۰۷ بدست آمد. محقق به وجود مسئله‌ای پی برد. لذا برای اثبات وجود مسأله با استفاده از نظرسنجی در بین دیگر معلمان از آن‌ها سؤالاتی پرسیده شد که به نظر شما دانش‌آموزان چه درسی را از میان دیگر دروس کم‌اهمیت‌تر تلقی کرده و دلیل آن چیست؟ و در ادامه از آنها پرسیده شد که به نظر شما دانش‌آموزان تا چه اندازه به درس هویت اجتماعی اهمیت می‌دهند؟

نتایج بدست آمده حاکی از آن بود که معلمان اذعان داشتند از میان دروس، درس هویت اجتماعی از کمترین اولویت برای دانش‌آموزان برخوردار است. به این صورت که ۶۹ درصد از آن‌ها اظهار داشتند که این دانش‌آموزان، خیلی کم و کم به یادگیری مطلب درس هویت اجتماعی اهمیت می‌دهند. دلیل آن‌ها برای این پاسخ آن بود که درس مربوطه منابع کنکور نبوده و از طرف دیگر دانش‌آموزان به این گونه درس علاقه چندانی ندارند، لذا مطلب این درس را به خوبی یاد نمی‌گیرند. بنابراین، محقق بر آن شد تا بتواند علاقه و میزان یادگیری دانش‌آموزان را با بکارگیری یکی از روش‌های یادگیری فعال مورد آزمایش قرار دهد. محقق با مطالعه روش‌های جدید یادگیری و بررسی مزایا و معایب آنها به این نتیجه رسید که داستان‌سرایی می‌تواند گزینه مناسبی برای علاقمند ساختن دانش‌آموزان و در نتیجه افزایش میزان یادگیری آنها در درس مربوطه بشود. وی با الگو گرفتن پژوهش مویترا (۲۰۱۴) به ایجاد و طراحی داستانی مبتنی بر مطلب آموزشی کتاب مربوطه در شش مرحله پرداخت و از دانش‌آموزان خواست پس از مطالعه دقیق داستان به سوالات منتج شده از متن داستان پاسخ دهند. برای ارزشیابی تأثیر اقدام جدید (داستان‌سرایی) و تعیین اعتبار آن باید نتایج یافته‌های شواهد ۱ و ۲ را مورد مقایسه قرار داد. نتایج حاصل از شواهد دوم (یعنی آزمون داستان) و مقایسه آن با شواهد اول نشان داد که در آزمون داستان هیچ دانش‌آموزی نمره‌ای بین ۵ تا ۱۰ کسب ننموده است، در حالی که در آزمون تستی - تشریحی ۳۱ درصد (۱۳ نفر) از دانش‌آموزان نمره‌ی بین ۵ تا ۱۰ گرفته‌اند (تقریباً یک سوم)؛ در آزمون داستان ۳۵/۳ درصد (۱۸ نفر) از دانش‌آموزان نمره‌ی بین ۱۱ تا ۱۵

کسب کردند، در حالی که در آزمون تستی - تشریحی ۵۲/۴ درصد (۲۲ نفر) نمره‌ی بین ۱۱ تا ۱۵ کسب نمودند؛ در آزمون داستان ۶۴/۷ درصد (۳۳ نفر) از دانش‌آموزان نمره‌ی بالای ۱۵ کسب کردند، در حالی که در آزمون تستی - تشریحی تنها ۱۶/۷ درصد (۷ نفر) از آنان نمره‌ی بالاتر ۱۵ کسب نمودند. به علاوه در روش داستان‌سرایی هیچ دانش‌آموزی نمره پایین‌تر از ۱۰ کسب نکرد و بیش از ۶۰ درصد آن‌ها نمره بالاتر از ۱۵ کسب کردند. در یک نتیجه کلی می‌توان گفت که یادگیری دانش‌آموزان در روش مبتنی بر داستان با استناد بر نتایج بدست آمده به نسبت قابل توجهی بالا رفته است. همچنین نشان داده شد که از ۲۶ دانش‌آموز رشته علوم تجربی، ۳ نفرشان در آزمون داستان شرکت نکردند، در حالی که در آزمون تستی - تشریحی ۵ نفر غیبت داشتند. تمامی دانش‌آموز رشته ریاضی - فیزیک در آزمون داستان شرکت کردند، در حالی که ۷ نفر از آنها در آزمون تستی - تشریحی شرکت نکرده بودند (تعداد غائبین کل در داستان ۳ نفر بود). بنابراین، این یافته تحقیق (افزایش علاقه‌مندی و یادگیری دانش‌آموزان به محتوای درس هویت اجتماعی با استفاده از روش داستان‌سرایی) با نتایج پژوهش‌های آراستی و همکاران (۱۳۹۵) و عباس‌زاده و صالح مجتهد (۱۳۹۴) که نشان دادند آموزش با روش داستان‌سرایی موجب نگرش کارآفرینانه، کسب موفقیت، خلاقیت، کنترل دورنی و عزت نفس دانش‌آموزان می‌شود، همسو است. همچنین با نتایج پژوهش پاک نظر و پاک نظر (۱۳۹۷) که اظهار کردند استفاده از داستان‌گویی، منجر به کاهش استرس، ایجاد نشاط و شوق در حین تدریس و بالا بردن تمرکز دانش‌آموزان در یادگیری می‌گردد، همسو می‌باشد. و در آخر با نتایج تحقیق داداش‌زاده و پیرخانی (۱۳۹۴) که بیان کردند قصه‌گویی روش مفید و موثری در بالا بردن هوش اجتماعی دانش‌آموزان است و معلمان می‌توانند در محیط‌های آموزشی از آن استفاده کنند، همسو است. در پایان داستان بازخوردهایی نسبت به بکارگیری روش مذکور از دانش‌آموزان و معلمان دریافت شد، که نشان از نو بودن، جالب بودن و افزایش میزان علاقه‌مندی دانش‌آموزان به روش مذکور بود. از جمله‌ی بازخوردهای دانش‌آموزان می‌توان به موارد زیر اشاره کرد:

- آقای معلم چندبار داستان را خواندم تا توانستم به سؤالات پاسخ دهم.

- معلم من برای پاسخ دادن به این داستان کتاب را بیش از سه بار مطالعه کردم.

- معلم جان من دوست دارم داستانی مانند داستان شما در ارتباط با مباحث مذکور برای بقیه همکلاسی‌هایم تهیه کنم.
- در برخی از بخش‌های داستان احساس می‌کردم که من در آن جایگاه قرار دارم.
- این داستان ذهن من را بسیار درگیر خود کرده است، به گونه‌ای که می‌توانم کنش‌هایم و پیامدهای آنها را به خوبی درک کرده و تشخیص دهم.
- من به اهمیت بسیار بالایی کنش‌های انسان‌ها پی برده‌ام.
- استاد من دیگر مجبور نیستم مطالب مشابه کتاب هویت اجتماعی را آنقدر تکرار کنم تا حفظ کنم.
- علاوه بر این، داستان مذکور به همراه روش ارزیابی آن در گروه‌های آموزشی معلمان قرار داده شد، که بازخوردهای معلمان به صورت زیر بودند.
- روش‌های جدید یاگیری و آموزش مانند روش مذکور باید به طور گسترده‌ای اجراء شود.
- منجر به درگیر شدن ذهن دانش‌آموز با مطالب درسی خواهد شد.
- داستان پرنرژی و جالبی بود.
- از این روش می‌توان به عنوان تکالیف دانش‌آموزی در خانه استفاده کرد، به این صورت که دانش‌آموزان کارها و رفتارهای خود را در قالب آنچه که در کلاس درس آموخته‌اند تشریح و توصیف کنند.
- استفاده از روش داستان‌سرایی در دروس مربوط به علوم اجتماعی بسیار نادر بوده است.
- با این اوصاف، داستان‌سرایی دارای محدودیت‌هایی هم می‌باشد، از جمله گمراه‌کنندگی داستان‌ها (ممکن است یک داستان بخاطر جذابیت و شیوایی بالای آن مخاطب را جذب کند و او را از هدف اصلی دور کند)، دخالت دیدگاه‌های شخصی در محتوای داستان‌ها (شاید این دیدگاه‌ها با نگرش‌های دیگران مربوط نباشد و داستان قدرتش را برای ارتباط با دیگر افراد از دست دهد) و داستان‌ها برای هر وضعیتی مناسب نیستند. اما در یک نتیجه کلی می‌توان گفت، داستان مزایا و فواید گوناگونی در کلاس درس دارد، از جمله می‌تواند باعث برانگیختن علاقه دانش‌آموزان، کمک به روند ارائه درس و تدریس، به یادسپاری طولانی‌مدت مطالب درسی، ایجاد حس همدلی میان

دانش‌آموزان و معلمان و حتی میان خود دانش‌آموزان گردد. روش (داستان‌سرایی) توانسته است آنچه را که فرد از داستان شنیده و یا خوانده با آنچه که شخصیت‌های داستان در دنیای غیرواقعی یا واقعی انجام داده‌اند ترکیب کرده و در هنگام قرار گرفتن در موقعیت‌های اتفاق افتاده در داستان آن را برای خویش شبیه‌سازی کرده و به اجرای واقعی آن عمل بپردازد (شبیه‌سازی تجربه واقعی). در نهایت این روش باعث یادگیری بیش از ۸۰ تا ۹۰ درصد مطالب درسی می‌شود. در آخر یک‌سری پینشهادات کاربردی براساس یافته‌های پژوهش مطرح می‌گردد، از جمله بکارگیری روش داستان‌سرایی در دیگر درس‌های اجتماعی مثل جامعه‌شناسی، مطالعات فرهنگی و ... و یا حتی در دیگر دروس؛ گنجاندن این روش در آزمون‌های ضمن خدمت برای دبیران علوم اجتماعی؛ برگزاری وبینارهایی جهت آشنایی دبیران با روش‌های یادگیری فعال از جمله داستان‌سرایی، نمایش فیلم، پازل و ...؛ تشویق کردن دانش‌آموزان برای ارائه داستان‌های خود در کلاس درس (دانش‌آموزان به داستانی که همکلاسیشان می‌گویند گوش می‌دهند) و ارتقاء روش‌های کیفی یادگیری به جای روش‌های سنتی و کمی.

منابع

- آراستی، زهرا؛ قدوسی، سمیرا؛ باقری، افسانه. (۱۳۹۵). «تأثیر آموزش کارآفرینی از طریق روش داستان‌سرایی بر نگرش کارآفرینانه دانش‌آموزان مقطع ابتدایی»، توسعه کارآفرینی، دوره ۹ شماره ۴ ص ۵۹۳-۶۱۲.
- پاک‌نظر، محدثه؛ پاک‌نظر، فاطمه. (۱۳۹۷). استفاده از داستان‌ها در آموزش ریاضی (بخشی از یک مطالعه مروری)، اولین کنفرانس ملی یافته‌های نوین در حوزه یاددهی و یادگیری، انجمن مطالعات برنامه درسی ایران، شعبه هرمزگان، دوره ۱.
- پیشگاهی، علیرضا؛ دره‌شیری، شهلا؛ اولیا، محمدباقر؛ حلوانی، ابوالحسن؛ نوری ماجلان، نادر؛ روغنی، حسن سلمان؛ عقیلی، حسین؛ کرمانی القریشی، محمد؛ لطفی، محمدحسن. (۱۳۸۸). «اثر روش یادگیری فعال بر میزان رضایت و ماندگاری اطلاعات دانشجویان دوره فیزیوپاتولوژی دانشگاه علوم پزشکی یزد»، مجله ایرانی در علوم پزشکی، دوره ۹ شماره ۳.
- جمال‌زاده، محمد. (۱۳۹۱). قصه‌گویی و نمایش خلاق و تأثیر آن بر تربیت کودکان، چاپ اول، شیراز: انتشارات دانشگاه آزاد اسلامی شیراز.

- داداش‌زاده، سپیده؛ پیرخائفی، علیرضا. (۱۳۹۴). «بررسی اثربخشی استفاده از روش‌های قصه‌گویی بر افزایش هوش اجتماعی دانش‌آموزان دختر مقطع چهارم و پنجم ابتدایی مدارس مشکین شهر»، *نشریه آموزش و ارزشیابی (علوم تربیتی)*، دوره ۸ شماره ۲۹ ص ۲۹-۲۱.
- رادبخش، ناهید؛ محمدی‌فر، محمدعلی؛ کیان ارثی، فرحناز. (۱۳۹۲). «اثربخشی بازی و قصه‌گویی بر افزایش خلاقیت کودکان»، *ابتکار و خلاقیت در علوم انسانی*، دوره ۲ شماره ۴ ص ۱۷۷-۱۹۵.
- صباغیان، حمید. (۱۳۸۶). تاثیر قصه‌گویی بر میزان پرخاشگری کودکان دختر و پسر اول و دوم ابتدایی شهرستان مهریز، پایان‌نامه کارشناسی ارشد دانشکده روان‌شناسی و علوم تربیتی، دانشگاه علامه طباطبایی.
- عباس‌زاده، ندا؛ صالح مجتهد، منیرالسادات. (۱۳۹۴). اثربخشی قصه‌درمانی بر عرت نفس دانش‌آموزان پایه سوم و چهارم ابتدایی، دومین کنفرانس و اولین کنفرانس بین‌المللی پژوهش‌های نوین در علوم انسانی.
- قبادی، لیلا؛ پیری، موسی. (۱۳۹۳). «تفاوت عملکرد تحصیلی در نیمرخ‌های یادگیری فعال و باورهای انگیزشی دانش‌آموزان»، *مجله مطالعات آموزش و یادگیری*، شماره ۱ ص ۹۵-۱۱۲.
- همتی، اسماعیل. (۱۳۸۹). تمرین خلاقیت، چاپ اول، تهران: انتشارات قطره.
- هیئت مولفان. (۱۳۹۹). هویت اجتماعی (کتاب درسی علوم اجتماعی)، چاپ سوم، وزارت آموزش و پرورش: سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی.
- Atilgan EROZKANa. (2013). The Effect of Communication Skills and Interpersonal Problem Solving Skills on Social Self-Efficacy, *Educational Sciences: Theory & Practice* - 13(2), 739-745.
- Homouda, A.M.S; Tarlochan, F. (2015). Engaging Engineering Students in Active Learning and Critical Thinking through Class Debates. *Social and Behavioral Sciences*, 191, 990-995.
- Krivickas, R. V. (2005). Active Learning at Kaunas University of Technology. *Journal of Engineering Education*, 9 (1).
- Moitra, Karobi. (2014). Storytelling as an Active Learning Tool to Engage Students in a Genetics Classroom, *JOURNAL OF MICROBIOLOGY & BIOLOGY EDUCATION*, December 2014, p. 332-334. DOI: <http://dx.doi.org/10.1128/jmbe.v15i2.815>.
- Robson, J. (2006). Active teaching and learning. Available at: w3.gre.ac.uk/~bj61/talessi.atl.html.